

- ²⁵ *Вовк Ф.* Братання на Україні // Правда, 1892 — липень. — С. 27—29; серпень. — С. 86—94. *Його ж.* Магдаленське майстерство на Україні // Записки Наукового Товариства ім. Т. Шевченка. Т. ХІVІ, 1902. — Ч. 1—13; *Його ж.* Біля моря між Басками // Літературно-науковий вісник 1903. — Т. 24. — Кн. X. — С. 15—35; кн. XII. — С. 216—239.
- ²⁶ *Volkov Fh.* Rites et usages nuptiaux en Ukraine // L'Anthropologie. 1891 Т. II. S. 160—184; 408—435; 537—587; 1892. Т. III. S. 541—588.
- ²⁷ *Студинський К.* Матеріали до життя Федора Вовка. Листування Федора Вовка з Ол. Барвінським (в рр. 1891 і 1900—3) // ЗНТШ., т. 150. — С. 6.
- ²⁸ Там же.
- ²⁹ НА ІА НАН України Ф. 1. — Оп. 1, спр. 1922 “л”, арк. 1.
- ³⁰ [*Вовк Ф.*] Міжнародний археологічно-антропологічний конгрес... // Матеріали... Т. III. — С. 180, 181.
- ³¹ НА ІА НАН України. Ф. 1. — Оп. 1., спр. 299. — Арк. 1, спр. 408, 414.
- ³² Хроніка Наукового товариства ім. Т. Шевченка, 1903 р. Вип. 1, ч. 17. — С. 48.
- ³³ *Бандрієвський М. С. Ф.* Вовк і його дослідження з археології. Матеріали наукового симпозиуму. Т. Шевченко і українська національна культура. — Львів. 1990. — С. 88.
- ³⁴ Музей етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України. Інвентарна книга № 2, № 9348—9643, 9913, 10063—10069, 10071, 10100—10101.
- ³⁵ Інститут літератури ім. Т. Шевченка НАН України, р/в, фонд І. Франка. 3/205.
- ³⁶ Хроніка... за 1904 Вип. 1. Ч. 21. — С. 40.
- ³⁷ *Франко Іван.* Етнографічна енциклопедія на Бойківщину. Зібрання творів в 50-ти томах. Т. 36. — С. 68—99.
- ³⁸ НА ІА НАН України. Ф. 1. — Оп. 1. — Спр. 51.
- ³⁹ Музей етнографії Російської федерації. Науковий архів. Фонд 1. — Оп. 2, спр. 73. — Арк. 1—5.
- ⁴⁰ Там же. — Арк. 72, 77.
- ⁴¹ Музей етнографії Російської федерації. Науковий архів. Ф. 1. Оп. 2. Од. 73. Арк. 72, 77.
- ⁴² Центральний державний історичний архів Росії (Санкт-Петербург) Ф. 472. — Оп. 27(410). Спр. 42. — Арк. 90.
- ⁴³ ЦДІА Росії. Ф. 472, оп. 27(410) — Спр. 42, арк. 144.
- ⁴⁴ Музей етнографії Російської федерації. Науковий архів. Фонд 1. — Оп. 2. — Спр. 73, арк. 85—87.
- ⁴⁵ НА ІА НАН України. Ф. 1. — Оп. 1. — Спр. 209.
- ⁴⁶ Rapport sur les voyages en Galicie Orientale et en Boukovine en 1903 et 1904 // Bull de la Sociologie d'Anthropologie de Paris. 1905. Т. 6. — С. 244—289.
- ⁴⁷ Музей етнографії Російської федерації. Науковий архів. Фонд 1. Оп. 2. — Спр. 74, 75.
- ⁴⁸ *Вовк Хв.* Антропометричні дослідження... — С. 39.
- ⁴⁹ *Сегеда Сергій.* Післямова до публікації: Вовк Федір. Антропологічні особливості українського народу // Наука і суспільство. — 1990. — № 3. — С. 31.
- ⁵⁰ *Дяченко В. Д.* Антропологічний склад українського народу. — С. 127.
- ⁵¹ НА ІА НАН України. Ф. 1. — Оп. 1. — Спр. 1674 “л”. Арк. 1.
- ⁵² ЦДІА України у Києві. Ф. 1235. — Оп. 1. — Спр. 389, арк. 459.
- ⁵³ *Хведір Вовк.* Студії з української етнографії та антропології. — К. 1995. — С. 36.
- ⁵⁴ *Іван Раковський, Сергій Руденко.* Погляд на антропологічні відносини в українського народу. Збірник математично-природничо-лікарської секції НТШ. 1927, т. 27. — С. 6.
- ⁵⁵ *Іван Раковський, Сергій Руденко.* Погляд на антропологічні... — С. 7.
- ⁵⁶ *Іван Раковський, Сергій Руденко.* Погляд на антропологічні... — С. 7.
- ⁵⁷ *Федір Вовк.* Етнографічні особливості... // Студії з української етнографії та антропології. — К. 1925. — С. 218.
- ⁵⁸ // Літературно-науковий вісник 1918. Кн. IV—VI. — С. 177—179.

Віталій Ханко

МИРГОРОД ЯК ОДИН ІЗ НАЙВИЗНАЧНІШИХ ЦЕНТРІВ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА

1879 року з нагоди 70-річного ювілею М. Гоголя шанувальники його таланту в Миргороді порушили питання про присвоєння його імені навчальному закладу. Микола Гоголь уславив колишнє козацьке повітове місто своїм романтичним пером і увічнив своїми творами на “малоросійську” тематику благостивий менталітет і блискучий талант українців.

Етапи становлення цього прикметно-українського навчального закладу показові. З 1896 року діє Миргородська художньо-промислова школа ім. М. Гоголя, реорганізована 1918 року в художньо-промисловий інститут: Проіснувавши рік, він реорганізувався в художньо-керамічний технікум, який через 9 років перетворили на розширений навчальний комплекс, що включав інститут будівельних матеріалів, робітфак і техні-

кум. 1933 року ліквідовано перші дві навчальні одиниці, лишили технікум будівельних матеріалів. 1936 року відновлено відділення художньої кераміки і повернуто цьому технікуму ім'я М. Гоголя¹.

У навчальному закладі у Миргороді викладали і творчо працювали корифеї українського національного мистецтва — художник, архітектор, мистецький критик і визначний громадський діяч Опанас Сластьон, славетний архітектор, графік і художник театру і кіно Василь Кричевський, визначні артисти-маляри і скульптори Юхим Михайлів, Іван Падалка, внучатий небіж Т. Шевченка Фотій Красицький, Євген Сагайдачний, Федір Балавенський, визначний графік Софія Нелепінська-Бойчук, відомі керамісти Осип Білоскурський, Станіслав Патковський, Юрій Лебіщак, Іван Українець. Зі стін Гоголівської школи вийшли відомі митці — співак Михайло Микиша, художники Іван Северин, Михайло Гаврилко, Микола Погрібняк, Онуфрій Бізюк (Бізюков), керамісти Іван Бережний, Федір Кариков, Петро Шумейко, Юрій Чернега, вчені, дослідники кераміки Василь Візир, Іван Мороз, Степан Онацький, Євген Литвиненко, Василь Лиско, Юрій Півінський, наші сучасні художники Іван Віцько, Михайло Гладкий, Борис Піанида, Світлана Пасічна, подружжя В. і Л. Шевченки, подружжя З. Олексенко і М. Козак, численна шеренга добре підготовлених фахівців з різних видів керамічного мистецтва й промисловості. Фахову підготовку й мистецькі студії у Миргороді пройшли також інженери, керівники і майстри виробництва численних заводів України, Казахстану, Молдови, Монголії, Росії, Таджикистану, Узбекистану, а також у Польщі, США, Великій Британії.

З Миргородом пов'язано життя перш усього двох знаменитих постатей української культури — Володимира Боровиковського (правильно за козацькою етимологією В. Боровиченка, сина Луки Боровика) та Опанаса Сластьона. Перший творив славу українському портрету, працював у царині іконопису та літографії. Другий найактивніше утвердився як інтерпретатор Кобзареві музи, завзято працював над відроджуваним рухом в архітектурі, вжитковому мистецтві та етномузиці, виступав на громадсько-культурній ниві.

Сорокап'ятирічним прибув до Миргорода О. Сластьон з Петербурга. Тут він прожив другу половину свого життя (з 1900 до 1933 р.). Ті, що вчилися у старій Гоголівській школі у 1900—1920-х рр., перш за все, знали О. Сластьона як блискучого ілюстратора творів Т. Шевченка. Художник любив розповідати про те, як він працював над великим циклом ілюстрацій до поеми “Гайдамаки” Великого Кобзаря, як вони були видані й поширювалися в Україні. Учні мали можливість безпосередньо з рук самого графіка переглянути коштовні ілюстрації.

Умови в Гоголівській школі, де він почав викладати з весни 1900 року, були погані, бо дирекція вороже ставилася до художників-викладачів. У листі до славетного історика Д. Яворницького від 17 лютого 1903 року митець чітко визначив своє завдання: “Буду робити симпатичне мені й культурне діло — відродження занепаłego нашого іскусства, що життя моє через се стало відповідніше ідеалу освіченої людини, яка робить для свого рідного краю, тільки се й дало мені сили, не дивлячись на страшенні умовини служби”².

Коли він приступив до занять, то був здивований з того, що учнів вчили проектувати меблі в псевдо-єгипетському стилі та займатися церковним малюванням, що власне не мало ніякого відношення до вжиткового мистецтва місцевого напрямку. Про оздоблення посуду так званою рослинною орнаментациєю, характерною для різних видів народного мистецтва полтавського регіону, учні не мали навіть гадки.

На уроках з історії О. Сластьоном були “прочитані пояснювальні лекції про походження орнаменту, його залежність від умов місцевості і народності”³. Учні довідувалися також про існування давніх орнаментів, про скитський, слов'янський та український. Такі лекції супроводжувалися демонструванням рисунків, світлин, літографій з творів народно-

го і вжиткового мистецтва. Як наслідок такої теоретичної підготовки гоголяни вже з 1901 року почали виконувати роботи, для яких “мотиви взяті з розмальованого гончарного посуду місцевих малоросійських виробів”⁴.

Добре знаючи рідну старовину, український стиль в архітектурній творчості, вироби народних митців і ремісників, О. Сластьон перший в Україні виклав програму щодо практичної допомоги народним майстрам. 1901 року на кустарному з’їзді в Полтаві відомий художник разом з письменницею і громадською діячкою Оленою Пчілкою доводили присутній громаді про давність і життєвість української орнаменталі, що національна інтелігенція повинна повернути народові його власну багату орнаментальну спадщину⁵.

З ініціативи Полтавського земства у жовтні 1902 року відбувся з’їзд українських художників і завідувачів кустарними майстернями краю, завданням якого було розробити заходи по наданню допомоги майстерням, професійним школам, ремісникам. Основну увагу привернула доповідь О. Сластьона “Про південно-руський історичний й сучасний орнамент, його утворення, розквіт і занепад”, а також про музеї та збірки, в яких зберігаються українські старожитності та орнаментика⁶. На другому з’їзді виробили план видання альбомів з різних ділянок народного мистецтва⁷.

По-козацьки завзятий і невгамовний О. Сластьон зацікавився прадавнім мистецтвом, яким є гончарство, і серйозно ним захопився. “Я зо дня приїзду в Миргород почав учитись тій кераміці, — писав він у листі до свого друга Д. Яворницького, — я маю всю її літературу. Я готов на свій кошт поїхати заграницю, аби й там як найкраще се діло закінчити”⁸. Гоголівська школа мала прекрасно обладнані майстерні, в яких художник-кераміст оволодівав технологією кераміки. Про плідну працю у керамічному мистецтві свідчить той факт, що на ювілейній виставці, присвяченій відкриттю пам’ятника Івану Котляревському в Полтаві 1903 року, поряд з краєвидами і жанровими олійними роботами О. Сластьона, експонувалися також і його майолікові вироби, або, як зазначено в каталозі, “55 етюдів металізації на майоліці”⁹.

Зі стислих рядків журнальної хроніки довідуємось, що 30 листопада 1903 року в Полтаві відкрилася чергова виставка виробів навчальних майстерень і професійних шкіл Полтавського земства. З-поміж експонатів виділялися роботи в.о. директора Гоголівської школи О. Г. Сластьона. Вони були виконані в рідкісній і своєрідній на ті роки техніці відновлення металів на глазурі. Кількість була просто вражаюча — до 400 (чотириста) штук¹⁰.

З такої чималої кількості на сьогодні в музеях Миргорода збереглося лише дві роботи: таріль “свати” з музею кераміки Миргородського керамічного технікуму ім. М. Гоголя і глечик з гравірованим українським орнаментом у краєзнавчому. Митець захоплювався іншими видами декоративного мистецтва, серед яких — карбування, тиснення на міді, для яких використовував соковиті барокові візерунки іконостасних оздоб. Їх похвально було оцінено шанувальниками рідного мистецтва і критиками у періодиці¹¹.

Мистецтву народного гончарства і кераміки в сучасних його умовах України О. Сластьон присвятив кілька статей¹². Великого розголосу серед мистецької громади і полтавських земців набула дискусія, що її вів О. Сластьон на шпальтах газети “Полтавський Вестник” у червні-липні 1903 року, щодо застосування зовні й всередині будинку Полтавського земства майоліки, різних керамічних оздоб і декоративних плиток¹³. Цю дискусію передрукували редакції популярних журналів “Киевская Старина” і “Археологическая Летопись южной России”.

Плідно й продуктивно працював О. Сластьон у добу Української Народної Республіки і в роки українізації за радянської влади. Незважаючи на досить поважний вік, він займається просвітницькою діяльністю:

ставити п'єси, організовує концерти, стає ініціатором утворення двох кобзарських капел¹⁴. За його участю на новозаснованому курорті повстали оригінальні в національному архітектурному стилі споруди, що стали еталонами миргородського курортного дива¹⁵. 1920 року художник-етнограф організовує місцевий "Народний і художньо-промисловий музей", куди подарував низку своїх творів і чимало назбираного за життя культурницького добра: автографи Т. Шевченка, його погруддя роботи відомих скульптора В. Беклемішева та М. Гаврилка, старовинні зразки українського малярства, колекції гравюр, літографії, зброї, монет, природничих речей¹⁶. Як щедрий меценат і поцінувач художніх робіт дарує їх музеям у Січеславі, Харкові, Києві. Так, Всеукраїнській Академії наук надсилає до 40 експонатів — записи народних пісень, ноти, музичні інструменти, ілюстрації, літографії та малюнки й світлини із зображенням відомих кобзарів¹⁷. Комісії історичної пісенності названої установи пересилає унікальну свою працю — портретну галерею українських кобзарів, над якою працював впродовж 1875—1938 рр.¹⁸

А в художньо-керамічному технікумі продовжує викладати, завідуючи музеєм кераміки. Одночасно ілюструє твори Т. Шевченка, пишучи спогади про своїх близьких і шануючих побратимів по мистецтву — композитора М. Лисенка¹⁹ та графіка П. Мартиновича²⁰.

За довгі роки педагогічної праці О. Сластьон виплекав не одне покоління українських свідомих митців, керамістів, вчителів малювання.

Серед перших вихованців О. Сластьона — артист-маляр Іван Северин (1881—1964), скульптор Михайло Гаврилко (1882—1920) і співак Михайло Микиша (1885—1971).

У широкий світ мистецтва вийшов І. Северин, нащадок козацького стану з с. Остапівка біля містечка Комишні на Миргородщині. Після Миргорода, він студював у Харкові, в академіях Кракова, Рима й Парижа. Як оригінальний маляр з власним мистецьким баченням, він творив краєвиди, портрети і композиції на козацьку тематику. І. Северин 1908 року влаштував виставку своїх малярських творів у Салоні незалежних у Парижі. Критик паризької газети "Ля рев'ю модерне універсале" дав вельми похвальний відгук двадцятисемирічному автору, а український журнал "Рідний Край" пророкував йому славу²¹. Молодий маляр представив краєвиди Гуцульщини, місцеві типи, оригінальні дерев'яні церкви, відтворив народні звичаї та обряди, приміром, "Похорон гуцула". До експозиції ввійшли також поетичні й вишукані за кольором і настроєм види Італії, Франції та Швейцарії. 1911 року він влаштував виставку своїх творів у Києві²². Подальше його творче життя було трагічним, що так було типово для української інтелігенції 1930—1940-х років доби тоталітаризму. Коли 1981 року за рішенням ЮНЕСКО відзначали столітній ювілей класика нашого мистецтва І. Северина, то широкій громадськості це ймення нашого славетного майстра пензля майже нічого не говорило²³. А тому мистецька постать І. Северина на сьогодні лишається напівзабутою, хоч введена в синтетичні праці з історії українського мистецтва.

До грона видатних скульпторів України ХХ ст. належить М. Гаврилко, лобимий учень О. Сластьона. Як стипендіат Полтавського повітового земства, він навчався у Гоголівській школі в 1899—1904 рр., згодом у Краківській Академії мистецтв та в знаного французького скульптора Е. Бурделя. Головна тема творчості М. Гаврилка — Шевченкіана²⁴. Його проект пам'ятника Великому Кобзареві, кілька погрудь поета — одні з найліпших творів української монументальної та станкової скульптури дореволюційної доби.

Розмірковуючи над насильницьким знищенням скульптора як січовика й партизана, котрий загинув у Полтаві від рук ЧК, на прикладі з Іваном Северином, констатуємо, що його творчість маловідома для широких кіл громадськості, хоч за останні роки з'явилися монографічні

дослідження²⁵. Між тим на сьогодні знані пам'ятники Тарасу Шевченкові у Харкові, Києві й Каневі (московський скульптор німецького походження Г. Манізер) базуються на тій композиції, що її 1911 року створив молодий український митець Михайло Гаврилко.

Майбутня доля визначилася для випускника Миргородської художньо-промислової школи М. Микиші тоді, коли славетний композитор і диригент М. Лисенко зі своїм хором прибув до Миргорода і виступив у великій залі школи. З благословіння О. Сластьона він поїхав до Києва, пройшов солідну академічну науку навчання співу спочатку в Миколи Лисенка, а згодом у європейськи знаменитого українського співака Олександра Мищути. А М. Микиша став прем'єром київської опери, окрасою нашого рідного музичного мистецтва. Коли ж він приїздив до Миргорода, то, як згадував О. Сластьон, то завжди давав свій концерт у тій же залі Гоголівської школи²⁶.

Перші студії з мистецтва та української орнаментики в О. Сластьона пройшов Роберт Лісовський (1893—1982), блискучий графік і творець обкладинок українських книжок, графічних прикрас, грамот і печаток. Сластьонова наука дала такий вишкіл й імпульс, що творчість Р. Лісовського стала виключно національно окресленою, не дивлячись, що митець значну частину свого життя провів далеко від рідного краю. Серед класично вивірених творів майстра — обкладинки до монографії "Андрій Войнаровський" історика Л. Винара (Мюнхен, початок 1960-их), "Українські баляди" поета Л. Полтави (Париж, 1954), популярного видання "Як пробудилося українське народне життя в Галичині за Австрії" М. Возняка (Львів, 1924), місячника "За єдність нації" (Лондон, 1955) та багато інших²⁷.

Все життя з почуттям вдячності згадував добру науку О. Сластьона й відомий кераміст Іван Українець (1888—1945), життя і творчість якого пов'язана з довоєнним Миргородом. Лише нещодавно його творчість стала явищем українського мистецтва²⁸. Він належав до числа тих своєрідних митців, які блискуче знали у розмаїтті технічних видів декорування порцеляни, фаянсу та майоліки. Мистецький доробок І. Українця як талановитого й характеристичного майстра кераміки своєї доби позначений мистецьким трактуванням й одночасно кон'юктурним підходом. Його твори виконані фахово і зі значною культурою, він знався на складному підполивному малюванні, рисував на дикті поетичні краєвиди, портрети Т. Шевченка, українки, автопортрет, майстрував бандури і мандоліни. В 1927—1945 рр. він викладав у Миргородському керамтехнікумі. Вдячні нащадки віддали шану майстрові — минулого року на головній стороні будинку старого навчального закладу встановлено меморіальну дошку випускника А. Васильченка.

Первісну мистецьку освіту в Гоголівській школі пройшов і визначний художник-монументаліст, графік і педагог Іван Падалка (1894—1937). Юнак вчився три роки. Згодом з 1917 року став учнем і послідовником монументальної системи професора М. Бойчука, одним з талановитих керамістів і викладачем Миргородського і Межигірського художньо-керамічних технікумів, професором художніх інститутів у Харкові й Києві. Його монументальні, малярські й графічні роботи на довгий час були заборонені (навіть частина з них знищена), не експонувалися у музеях. Лише останні два десятиріччя ім'я І. Падалки та його мистецький доробок повернуто нашому народові²⁹.

За часів гетьманського урядування в Україні 1918 року було відкрито ряд вищих навчальних закладів, а у Миргороді — стару Гоголівську школу ім. М. Гоголя реорганізували у художньо-промисловий інститут. На прохання Полтавського земства директором призначили Василя Кричевського (1872—1952), славнозвісного будівничого та художника, професора й першого президента Української Академії мистецтв³⁰. Запрошено було до викладацької праці таких знаних митців з Києва — маляра-символіста Юхима Михайлова (1885—1935), графіка Софію На-

лепінську-Бойчук (1884—1937), досвідченого реставратора і маляра Миколу Касперовича (1885 — після 1934), зі старих викладачів і майстрів залишилися О. Сластьон, І. Назаров, С. Патковський.

В. Кричевський, як і О. Сластьон, користувався пошаною у студентів і коли арештовували тричі за доносами то священика, який викладав у старій Гоголівській школі, то невдоволеного майстра кераміки Г. Березовського, то загальні збори педагогів і вихованців постановляли про негайне звільнення директора інституту з-під варти³¹.

Біограф В. Кричевського В. Павловський у своїй монографії наводить характерні приклади життя митця у Миргороді: “Перші ж кроки Кричевського як директора були, на думку і персоналу школи і місцевого населення, нечувані: він запровадив у новому інституті українську мову — і для викладачів, і для загального вжитку.

Перед тим усе навчання провадилось російською мовою, яка і по революції залишилась офіційною мовою в цьому чисто українському місті”³².

Про талант В. Кричевського як викладача красномовно сказав колишній студент інституту: “Я пішов послухати Василя Григоровича і був просто приголомшений. Він тоді саме викладав орнаментику (композицію орнаменту). Скільки ж я тоді за один той виклад почув нового й цікавого. І як він це чудово ілюстрував на чорній шкільній таблиці”³³.

Це свідчення того, що В. Кричевський мав дійсно педагогічно-мистецький хист, що поєднувався з його великим працелюбством. Саме це працелюбство і природний хист дало Україні його знамениті твори — архітектурні (будинок Полтавського земства, Музей Т. Шевченка в Каневі), графічні (класичні національні обкладинки до книжок — “Ілюстрована історія України” Михайла Грушевського, “Українське мистецтво” Вадима Щербаківського), малярські, театральні-декораційні та кіно-оформлювальні роботи.

“Але інститутіві не пощастило: гетьманщина давила демократичні права земства, а се відбивалося й на інститутіві... Московські комуністи мітингували в будинку інституту і перешкоджали нормальній роботі”³⁴. Влітку 1919 року денікінці окупували Лівобережну Україну і мобілізували юнаків-студентів, а тому у вересні Полтавське земство постановило закрити навчальний заклад на весь 1919—1920 навчальний рік.

У 20-х рр. 20 ст. у миргородському технікумі викладали знані мистецькі діячі. До 1928 року працював О. Сластьон. У 1920—1921 рр. — видатні митці: маляр, графік і монументаліст І. Падалка, скульптор Є. Сагайдачний, дружина великого монументаліста М. Бойчука — С. Налепінська-Бойчук. Їх змінили досить відомі й популярні мистецькі постаті — маляр Фотій Красицький і скульптор Федір Балавенський.

Українізація 20-х рр. ХХ ст. відбувалася поруч з насаджуванням ідеології однопартійної системи. Від учнів вимагали, щоб у проектних роботах, зокрема, в орнамент вводилася емблематика тодішнього режиму — червона зірка, серп, молот, шестерні як символи нарощування промисловості. Роботи викладачів художніх дисциплін були позначені комуністичним душком і реалізмом на московський лад.

Родич Т. Шевченка — відомий маляр-жанрист і портретист Ф. Красицький, автор популярної у народі картини “Гість із Запоріжжя”, викладаючи у технікумі, виліпив великого розміру погруддя В. Ульянова-Леніна і випалив із фаянсу. Погруддя послужило для пам’ятника, що встановили у центрі міста, перед будинком райвиконкому. Колега Ф. Красицького — відомий український скульптор Ф. Балавенський працював над образом тодішнього червоного диктатора, “батька всіх часів і народів” Джугашвілі-Сталіна. Подаючи інформацію про творчу роботу художника-викладача, миргородська газета закінчує такими словами: “Дико, але робота таких рідких спеціалістів у радянській республіці, як скульптора, проходить у нестатках і в безвісті”³⁵. 1930 року, коли друкувалися ці рядки, закрили й художнє відділення технікуму.

За повоєнні десятиріччя навчальний заклад дав мистецьку основу багатьом керамістам, а окремі з них, отримавши вищу освіту у Львові чи Петербурзі, зуміли викристалізувати свій талант і здобути заслужене визнання. До них належать непересічні особистості, як Іван Віцько та Світлана Пасічна.

Полтавець І. Віцько значно підніс рівень розвитку української порцеляни у ХХ столітті, поставивши її на ґрунт національного творчого духу, вмлості й менталітету³⁶. Його сервізи, тарілі, декоративні вази, набори посуду експонувалися на міжнародних і зарубіжних виставках у Нью-Йорку, Брюсселі, Празі, Лос-Анжелосі, виставках-ярмарках у Марселі, Загребі, а також у Чехословаччині, Болгарії, Польщі, Югославії, Туркменістані, Дагестані, Азербайджані, Росії, Латвії, Естонії, Казахстані, Узбекистані, Беларусь.

С. Пасічна за свої модерні скульптурні композиції, набори посуду одержала найвищі нагороди: Гран Прі міжнародного Бієнале кераміки у Фаєнці (Італія, 1991), золоту медаль виставки кераміки у Франції (1993), інших поважних виставках у Європі³⁷.

В історичному аспекті визначні діячі культури у Миргороді викладали у царський період (О. Сластьон), у добу Української Народної Республіки (коли директором інституту був геніальний В. Кричевський) і недовго після жовтня (у 1918—1920-х рр.) Тоталітарний період не сприяв, а навпаки давив поступ рідної культури і, зокрема, керамічної творчості. Викладачі повоєнних років так і не змогли вийти з рамок зденационалізованого і заідеологізованого руслу, з рамок “заблокованої” культури. Тому нині постає проблема засвоєння викладачами й учнями етнопсихологічних принципів українства. Лише з часом можна очікувати на природній зріст і “підняття” національного духу, як у вивченні, а так і у творчому розвитку кращих традицій цього осередку українського мистецтва.

Полтава

- ¹ Ханко В. Осередок мистецької освіти // Нар. творчість та етнографія. — 1977. — № 4(146). — С. 101—102; його ж. Осередок мистецької освіти на Полтавщині // Україна в минулому. — К. — Львів, 1994. — Вип. VI. — С. 123—142; Миргородський керамічний технікум: Історія, діячі, навчальний процес. Мат. ювілейної наук. конференції / За ред. мистецтвознавця Віталія Ханка. — Миргород, 1996. — 102 с; Володимир Ковган, Віталій Ханко. Миргородський державний керамічний технікум ім. М. Гоголя: Історичний нарис. — Миргород, 1996. — 88 с.
- ² Лист О. Сластьона від 17 лютого 1903 р. до історика Д. Яворницького. Зберігається у Дніпропетровському історичному музеї ім. академіка Д. Яворницького, архів, 20280, арк. 3 зв.
- ³ Отчет о состоянии Миргородской Художественно-Промышленной Школы имени Н. В. Гоголя в г. Миргороде за 1901 год. — Полтава, 1902. — С. 24.
- ⁴ Там же. — С. 24.
- ⁵ И. Д. Областной съезд деятелей по кустарной промышленности в г. Полтаве // Хуторянин. — 1901. — № 42. — 18 окт. — С. 743.
- ⁶ Сластьонов А. Съезд художников по изданию народного орнамента // Археологическая летопись южной России. — К., 1903. — № 1. — С. 48—49.
- ⁷ Його ж. Второе совещание по изданию альбома малорусского орнамента // Там же. — 1903. — № 2. — С. 121—123.
- ⁸ Лист до О. Сластьона від 17 лютого 1903 р. до історика Д. Яворницького. — Арк. 2.
- ⁹ Каталог художественной выставки в память И. П. Котляревского. — [Полтава], 1903. — С. 8.
- ¹⁰ Керамическое Обозрение. — м. Миколаїв на Херсонщині, 1903. — № 10. — Хр. — С. 177.
- ¹¹ Медаль за мистецькі вироби // Рідний Край. — К., 1909. — Ч. 27. — С. 10—11; [Павловський М.]. Медаль за українські вироби // Рада. — 1909. — 11 нояб. (24 листоп.). — № 255. — С. 3.
- ¹² Сластьонов А., и.о. директора. Письмо в редакцию: [Про власні гончарні вироби] // Полтав. Вестник. — 1903. — 23 дек. — № 303. — С. 4; Полтавські глиняні (керамічні) вироби в Варшаві // Рідний Край. — 1908. — Ч. 30. — Укр. слово й мистецтво. — С. 13—14. — Без підп.; Сластьон О. Українські керамічні вироби в Австрії, на Віденській кустарній виставці й наша допомога кустарництву // Там же. — 1911. — Ч. 11. — С. 14—16; Як нас визискують: 3 листа до редакції // Рада. — Ч. 19. — 25 янв. (7 лют.). — С. 1—2. — Підп.: Опішнянський Гончар; Художньо-промислові керамічні школи і майстерні для допомоги кустарям // Рідне Слово. — Полтава, 1919. — 24 серп. — № 24. — С. 2—3, 25 серп. — № 25. — С. 4. — Підп.: О.

- ¹³ *Сластіонов А. К* постройке губер. зем. управы: Ответ г. Обывателю // *Полтав. Вестник*. — 1903. — 1 июня. — № 138. — С. 2—3; 12 июня. — № 147. — С. 2; 14 июня. — № 149. — С. 3.
- ¹⁴ *Ханко Віталій*. Опанас Сластьон і наш музичний епос // *Родовід*. — К., 1993. — Ч. 6. — С. 53—54.
- ¹⁵ *Його ж.* Архітектурний ансамбль миргородського курорту // *Добромисл*. — Полтава, 1994. — 1—2. — С. 104—111.
- ¹⁶ Опанас Георгійович Сластьон (1855—1933): Каталог виставки. Період творчості: 1876—1930. — Полтава, 1985. — С. 4; *Ханко В.* Опанас Сластьон і музеї України // 100-річчя Полтавського краєзнавчого музею: Мат. ювілейної наук. конференції. — Полтава, 1992. — Частина перша. — С. 19—23.
- ¹⁷ *Там же*. — С. 22.
- ¹⁸ Портрети українських кобзарів О. Сластіона / Вст. стаття, примітки і коментарі *Ю. Турчина*. — К.: Вид-во АН УРСР, 1961.
- ¹⁹ *Сластіон Опанас*. Микола Віталійович Лисенко: Спогади // *М. В. Лисенко у спогадах сучасників*. — К.: Муз. Україна, 1968. — С. 249—276.
- ²⁰ *Мартинювич*: Спогади О. Сластьона / Редакція і вст. стаття А. Березинського. — [Х.]: Рух, [1931]. — С. 11—150.
- ²¹ Мистець Ів. Северин // *Рідний Край*. — 1908. — Ч. 27. — С. 13.
- ²² *Алепис*. Виставка картин художника Івана Северина // *Укр. хата*. — К., 1911. — Січ. — С. 43—46; Виставка картин українського художника І. Северина // *Дніпрові Хвилі*. — Катеринослав. — 1911. — № 7—8. — 3 нашого життя. — С. 103.
- ²³ *Ханко В., Волошин Л.* Ювілей художника Івана Северина // *Образотворч. мистецтво*. — 1982. — 2. — Берез.—квіт. — С. 19—20.
- ²⁴ *Німецько А.* Пам'ятники Тарасові Шевченку. — К.: Мистецтво, 1964. — С. 9—12.
- ²⁵ *Нога О., Кодлубай І., Девдюк Т., Савицький Б., Бобош Я.* Три всесвітньо невідомі постаті українського авангарду. — Львів: Логос, 1994. — С. 41—61; *Ханко Віталій*. Скульптор Михайло Гаврилко і його трагічна доля в період розгрому УНР // *Полтавська Петлоріана*: Мат. III Петлорівських читань, проведених у Полтаві 5 листоп. 1994 р. — Полтава, РІК, 1996. — Ч. 2. — С. 90—105.
- ²⁶ *Сластіон Опанас*. Микола Віталійович Лисенко: Спогади. — С. 267.
- ²⁷ *Роберт Лісовський* (1893—1982): Каталог виставки творів, присвяченої 100-річчю з дня народження художника. — Львів: Накладом Ін-ту народознавства АН України, 1993. — С. 3, 19, 21.
- ²⁸ *Ханко Віталій*. Українець І. К. // *Словник художників України*. — К.; Гол. ред. УРЕ, 1973. — С. 234; *Його ж.* Українець І. К. // *Укр. рад. енциклопедія*: 2-е вид. — К.: Гол. ред. УРЕ, 1984. — Т. 11. — Кн. 1. — С. 454; *Його ж.* Майстер агітаційної порцеляни // *Нар. творчість та етнографія*. — 1979. — № 3(157). — Трав.—черв. — С. 91—94; *Його ж.* Українець І. К. // *Митці України: Енциклопедичний довідник* / За ред. А. В. Кудрицького. — К.: Укр. енциклопедія, 1992. — С. 593.
- ²⁹ *Сергій Білокінь*. На свято до Івана Падалки // *Жовтень*. — Львів, 1987. — № 7(513). — Лип. — С. 113—117; *Горбань Уляна*. Мій брат — наш художник // *Вітчизна*. — 1990. — Берез. — С. 193—205; *Городинець Іван*. Даннина пам'яті // *Київ*. — 1990. — 10. — Жовт. — С. 150—154.
- ³⁰ Державний архів Полтавської області (далі — ДАПО). — Ф. 837. — Оп. 1. — Од. зб. 30. — Арк. 648.
- ³¹ *Там же*. — Ф. 837. — Оп. 1. — Од. зб. 36. — Арк. 61; *Пустовіт Тарас*. Недруковані листи директора Миргородського художньо-промислового інституту проф. Василя Кричевського // *Миргородський керамічний технікум: Історія, діячі, навчальний процес*. / Мат. ювілейної наук. конференції / За ред. мистецтвознавця *Віталія Ханка*. — Миргород, 1996. — С. 72—77.
- ³² *Павловський Вадим*. Василь Григорович Кричевський: Життя і творчість: Монографія з 10 кол. та 175 чорно-білими іл. — Нью-Йорк: Видано Укр. Вільною АН у США, 1974. — С. 43.
- ³³ *Його ж.* Там же. — С. 141.
- ³⁴ До програми Миргородського Художньо-Промислового Інституту // *Рідне Слово*. — Полтава, 1919. — 27 серп. — Ч. 26. — С. 3.
- ³⁵ Погруддя Сталіна // *Червона Трибуна*. — м. Миргород на Полтавщині. — 1930. — 2 груд. — Ч. 25. — Худож.-мистецька хр. — С. 4.
- ³⁶ Заслужений художник Української РСР Іван Михайлович Віцько: Каталог виставки творів. — Полтава: Облполіграфвидав, 1983. — 16 с.; *Ханко Віталій*. Визначний художник порцеляни сучасної України // *Миргородський керамічний технікум: Історія, діячі, навчальний процес*. Мат. ювілейної наук. конференції / За ред. мистецтвознавця *Віталія Ханка*. — Миргород, 1996. — С. 59—63.
- ³⁷ *Акулова Раїса*. Светлана Пасечная // *Колумна*. — Кишинев, 1991. — 4. — С. 49—52.

